

ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมการป้องกันตัวเองจากการสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในนาข้าวของ
เกษตรกรตำบลหนองแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ

Knowledge, attitude and preventive behavior to chemicals exposure in
farmer's rice fields, Nongkeaw Subdistrict, Mueang District, Sisaket Province

กวิศพรารินทร์ คณะพันธ์¹ กาญจนา แซ่อึ้ง^{2*}

¹สาขาอาชีวอนามัยและความปลอดภัย คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

²คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Kawittharin Khanaphan¹ Karnjana Sae-ung^{2*}

¹Occupational Health and Safety, Faculty of Public Health, Khon Kaen University

²Faculty of Public Health, Khon Kaen University, Thailand

*Correspondence author: Email: karnjana158@gmail.com

(Received: July 8, 2020; Revised: August 22, 2020; Accepted: September 16, 2020)

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมการป้องกันตัวเองจากการสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในนาข้าวของเกษตรกรตำบลหนองแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 78 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่ามัธยฐาน ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการศึกษา พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 57.69 อายุระหว่าง 50-59 ปี ร้อยละ 73.08 ระดับการศึกษาสูงสุดระดับประถมศึกษา ร้อยละ 66.67 สถานภาพสมรส ร้อยละ 78.21 ไม่มีโรคประจำตัว ร้อยละ 82.05 ประสบการณ์ฉีดพ่นสารเคมีน้อยกว่าหรือเท่ากับ 2 ปี ร้อยละ 60.26 ความถี่ในการสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืช 3-4 วันต่อสัปดาห์ ร้อยละ 55.13 และใช้สารเคมีป้องกันโรคพืช ร้อยละ 85.90 เกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับการป้องกันตัวเองจากการสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืชอยู่ในระดับสูง ร้อยละ 84.59 มีทัศนคติเกี่ยวกับการป้องกันตัวเองจากการสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในนาข้าวอยู่ในระดับสูง ร้อยละ 100.00 และมีพฤติกรรมเกี่ยวกับการป้องกันตัวเองจากการสัมผัสสารเคมีในนาข้าวอยู่ในระดับสูง ร้อยละ 96.15 อย่างไรก็ตามยังมีเกษตรกรบางส่วนที่มีความรู้แต่ไม่ตระหนักหรือละเลยต่อผลกระทบที่อาจเกิดจากพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการอบรม ให้ความรู้ และติดตามประเมินผลร่วมกับการทบทวนความรู้เป็นระยะๆ เพื่อให้เกษตรกรมีการปฏิบัติตัวได้ถูกต้อง และมีความปลอดภัยอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ : ความรู้ ทักษะ พฤติกรรมการป้องกันของเกษตรกร สารเคมีกำจัดศัตรูพืช

Abstracts

The purpose of this research was to study the knowledge, attitudes, and preventive behaviors of chemicals exposure in rice fields of 78 farmers in Nong Kaew Sub-district, Muang District, Sisaket Province. Data were analyzed using descriptive statistics such as frequency, percentage, mean, median, minimum, maximum, and standard deviation. The results showed that most of the farmers were female, 57.69%, aged 50-59, 73.08%, the highest level of education, 66.67%, primary school level, marital status 78.21%, had no underlying disease, 82.05%. The farmers have chemical spraying experience for ≤ 2 years 60.26%, frequency of exposure to pesticides 3-4 days per week 55.13%, and use of plant disease prevention chemicals 85.90%. Most farmers have a high level of knowledge of how to protect themselves from exposure to pesticides 84.59%. There was a high level of self-defense attitude from exposure to pesticides in rice fields at 100.00% and showed self-defense behavior from exposure to chemicals in rice fields was at a high level of 96.15%. However, some farmers who are knowledgeable but are not aware or ignore the potential effects that may arise from the improper use of pesticides. Therefore, the relevant departments should provide training, education, and monitoring and evaluation together with periodic knowledge reviews in order to ensure that farmers continue to perform correctly and safely.

Keywords: Knowledge, Attitude, Preventive behavior of farmer, Pesticides

1. บทนำ

ประเทศไทยมีลักษณะภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูก ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก เพื่อบริโภคภายในประเทศและมีการส่งออกสินค้าทางการเกษตรเป็นอันดับต้นๆ ของโลก⁽¹⁾ สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชจึงเข้ามามีบทบาทอย่างยิ่งในการรักษาและเพิ่มผลผลิตทางเกษตรกรรม โดยถูกนำมาใช้อย่างไม่จำกัดขอบเขต ทั้งในรูปแบบของปริมาณการใช้ การซื้อหาที่ทำได้อย่างเสรี สถิติการนำเข้าสารเคมีทางเกษตรของไทยย้อนหลัง 3 ปี (พ.ศ.2557-2559) พบว่า มีการนำเข้าสารเคมีทางการเกษตร 147,269 ตัน 149,458 ตัน และ 160,687 ตัน ตามลำดับ ซึ่งมีปริมาณการนำเข้าที่เพิ่มขึ้นทุกปี โดยส่วนใหญ่เป็นสารกำจัดวัชพืช สารกำจัดแมลง สารเคมีป้องกันและกำจัดโรคพืชที่เป็นสารเคมีที่มีการนำเข้ามากที่สุด⁽²⁾ แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรรมมีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในการเพาะปลูกเป็นจำนวนมาก โดยนำมาใช้เพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรป้องกันและกำจัดศัตรูพืช สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชสามารถเข้าสู่ร่างกายมนุษย์ได้ไม่ว่าจะเป็นทางปาก ทางผิวหนัง และทางการหายใจ ดังนั้นจึงมีโอกาสสูงที่สารกำจัดศัตรูพืชจะสัมผัสกับร่างกาย หรือเข้าสู่ร่างกายทั้งก่อนและหลังการพ่นสารเคมี นอกจากนี้ร่างกายยังจะได้รับสารพิษระหว่างการผสมสารโดยการสัมผัสทางผิวหนังและสูดดมสารทางจมูก⁽³⁾

ในเขตพื้นที่ตำบลหนองแก้ว เป็นเขตตำบลที่มีศักยภาพในการทำนาข้าวในเชิงธุรกิจ เกษตรกรจึงมีการใช้สารเคมีอย่างแพร่หลาย และมีพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่แตกต่างกัน จากการสอบถามข้อมูลเบื้องต้น เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่อ่านฉลากหรือคำแนะนำเกี่ยวกับการใช้สารเคมี ทำให้ไม่ปฏิบัติตามคำแนะนำการใช้สารเคมี รวมถึงเกษตรกรบางคนไม่สวมใส่อุปกรณ์ป้องกันอันตรายจากสารเคมี ทำให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพในระยะยาว จากการศึกษาที่ผ่านมา พบว่าเกษตรกรมีการใช้สารเคมีในการทำนาข้าวเพิ่มมากขึ้น เพื่อเร่งการเจริญเติบโตของต้นข้าว มีการใช้สารช่วยยับยั้งการเจริญเติบโตของวัชพืชที่มากคลุมต้นข้าวจนเกิดความเสียหาย และมีการใช้สารกำจัดศัตรูพืชต่างๆ ที่เห็นผลง่าย และรวดเร็ว แม้ว่าสารเคมีกำจัดศัตรูพืชจะมีราคาสูง แต่เกษตรกรก็ยังคง

จำเป็นต้องใช้เพื่อที่จะทำให้ได้ผลผลิตตามที่ตลาดต้องการ⁽⁴⁾ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้มีสารเคมีตกค้างอยู่ในผลผลิตและผลิตภัณฑ์จากข้าว ทำให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพทั้งต่อเกษตรกรผู้ปลูกข้าวเองและประชาชนผู้บริโภคข้าว โดยสามารถแบ่งผลกระทบต่อระบบสุขภาพออกเป็น 2 ส่วนคือ ผลกระทบที่เป็นพิษเฉียบพลัน ซึ่งจะมีอาการทันทีหลังสัมผัสสารเคมี ได้แก่ คลื่นไส้ อาเจียน ปวดหัว ปวดกล้ามเนื้อ ท้องร่วง หายใจติดขัด ตาพร่ามัว เป็นต้น และผลกระทบที่เป็นพิษเรื้อรังที่เกิดจากพิษสะสม ทำให้เกิดโรคหรือปัญหาสุขภาพอื่นๆ ตามมา เช่น มะเร็ง เบาหวาน อัมพฤกษ์ อัมพาต โรคผิวหนังต่างๆ การเป็นหมัน การพิการของเด็กทารกแรกเกิด เป็นต้น จึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญสำหรับการให้ความรู้ การปรับเปลี่ยนทัศนคติ และพฤติกรรมในการป้องกันตัวเองจากการสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืช

จากปัญหาดังกล่าว ข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้เล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมการป้องกันตัวเองจากการสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในนาข้าวของเกษตรกรตำบลหนองแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ ทั้งนี้ เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการวางแผนการลดผลกระทบต่อสุขภาพ เพื่อนำไปสู่ความปลอดภัยของผู้ผลิต ผู้บริโภค และสิ่งแวดล้อมต่อไป

2. วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive research) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงเดือนเมษายน ถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2562

ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ เกษตรกรที่ทำนาข้าวในเขตพื้นที่ ตำบลหนองแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ ผู้วิจัยสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยใช้เกณฑ์คัดเลือก คือ ผู้ขึ้นทะเบียนเกษตรกรทำนาข้าวที่มีภูมิลำเนาและอาศัยในเขตพื้นที่ตำบลหนองแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ และมีสติ สัมปชัญญะสมบูรณ์ สื่อสารเข้าใจ ยินยอมสมัครใจเข้าร่วมโครงการวิจัย และเกณฑ์คัดออก คือผู้

ที่ไม่ได้ขึ้นทะเบียนเกษตรกรทำนาข้าว ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 78 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความรู้ ทักษะคิดและพฤติกรรมการป้องกันตัวในการสัมผัสสารเคมีในนาข้าวในเขตพื้นที่ ตำบลหนองแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ ทำการทดสอบหาความเที่ยงตรง (Validity) ของแบบสอบถาม โดยให้ผู้เชี่ยวชาญด้านสถิติและระเบียบวิธีวิจัยเป็นผู้พิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) และความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ และเลือกเฉพาะข้อคำถามที่ได้รับการตรวจสอบความเที่ยงตรงเรียบร้อยแล้ว นำไปทดสอบกับเกษตรกรในตำบลใกล้เคียง จำนวน 10 คน โดยการสัมภาษณ์ตามแบบสอบถาม และได้มีการอบรมผู้สัมภาษณ์ให้เข้าใจวัตถุประสงค์และวิธีการสอบถามให้เข้าใจตรงกัน หลังจากนั้นนำแบบสอบถามมาหาความเชื่อมั่นโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์ ครอนบาคอัลฟา (Cronbach's alpha coefficient) หากมีค่าเกิน 0.7 ถือว่าเป็นแบบวัดที่มีคุณภาพ ซึ่งในการศึกษาคครั้งนี้ ผู้วิจัยได้หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ ประกอบไปด้วย 3 ส่วน ได้แก่ แบบสอบถามความรู้เกี่ยวกับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช แบบสอบถามเกี่ยวกับทัศนคติการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช แบบสอบถามพฤติกรรมการใช้สารเคมี ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.87, 0.90 และ 0.91 ตามลำดับ

แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา โรคประจำตัว ประสบการณ์ที่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ระยะเวลาการสัมผัสสารเคมี การได้รับข้อมูลเกี่ยวกับการใช้สารเคมี ประเภทของสารเคมี อุปกรณ์ป้องกันอันตรายส่วนบุคคล และการอบรมเกี่ยวกับการป้องกันตัวเองจากการใช้สารเคมี เป็นคำถามปลายเปิดและปลายปิด จำนวน 11 ข้อ

ส่วนที่ 2 เป็นแบบสอบถามความรู้เกี่ยวกับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชเป็นคำถามปลายปิด จำนวน 15 ข้อ โดยแต่ละข้อให้เลือกคำตอบ ถูก ผิด ข้อละ 1 คะแนน

การแปลความหมายระดับคะแนนแบ่งเป็น 3 ระดับตามเกณฑ์ของ Bloom⁽⁵⁾

คะแนนน้อยกว่าร้อยละ 60.00 หมายถึง ความรู้การใช้สารเคมีอยู่ในระดับต่ำ

คะแนนระหว่างร้อยละ 60.00–79.00 หมายถึง ความรู้การใช้สารเคมีอยู่ในระดับปานกลาง

คะแนนตั้งแต่ร้อยละ 80.00–100.00 หมายถึง ความรู้การใช้สารเคมีอยู่ในระดับสูง

ส่วนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับทัศนคติการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช จำนวน 15 ข้อ ลักษณะคำตอบเป็นแบบมาตรวัดแบบลิเคิร์ต (Likert scale) มีระดับในการวัด 3 ระดับ คือ เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย คำถามมีทั้งทัศนคติเชิงบวกและทัศนคติเชิงลบ โดยข้อคำถามเชิงบวกมีเกณฑ์การให้คะแนนเท่ากับ 3, 2 และ 1 คะแนน ตามลำดับ ข้อคำถามเชิงลบมีเกณฑ์การให้คะแนนเท่ากับ 1, 2 และ 3 คะแนน ตามลำดับ แล้วแบ่งระดับคะแนนเฉลี่ยของทัศนคติโดยตัดแปลงมาจากเกณฑ์ของเบสท์ (Best, 1981)⁽⁶⁾ ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 1.00-1.66 หมายถึง มีทัศนคติการใช้สารเคมีอยู่ในระดับต่ำ

คะแนนเฉลี่ย 1.67-2.33 หมายถึง มีทัศนคติการใช้สารเคมีอยู่ในระดับปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 2.34-3.00 หมายถึง มีทัศนคติการใช้สารเคมีอยู่ในระดับสูง

ส่วนที่ 4 เป็นแบบสอบถามพฤติกรรมการใช้สารเคมีแบ่งเป็น การปฏิบัติตัวก่อนฉีดพ่นสารเคมี การปฏิบัติตัวระหว่างฉีดพ่นสารเคมี และการปฏิบัติตัวหลังฉีดพ่นสารเคมี จำนวน 20 ข้อ เป็นคำตอบให้เลือกโดยใช้มาตรวัดแบบลิเคิร์ต (Likert Scale) 3 ระดับ คือ ปฏิบัติทุกครั้ง ปฏิบัติเป็นบางครั้ง และไม่ปฏิบัติเลย โดยข้อคำถามเชิงบวกมีเกณฑ์การให้คะแนนเท่ากับ 3, 2 และ 1 คะแนน ตามลำดับ ข้อคำถามเชิงลบมีเกณฑ์การให้คะแนนเท่ากับ 1, 2 และ 3 คะแนน ตามลำดับ แบ่งระดับคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมการใช้สารเคมีโดยตัดแปลงมาจากเกณฑ์ของเบสท์ (Best, 1981)⁽⁶⁾ ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย 1.00–1.66 หมายถึง คะแนนพฤติกรรม
การใช้สารเคมีอยู่ในระดับต่ำ

คะแนนเฉลี่ย 1.67–2.33 หมายถึง คะแนนพฤติกรรม
การใช้สารเคมีอยู่ในระดับปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 2.34–3.00 หมายถึง คะแนนพฤติกรรม
การใช้สารเคมีอยู่ในระดับดี

วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเข้าพบผู้นำชุมชนและกลุ่มเกษตรกรทำนาข้าว
เพื่อแนะนำตัว แจกวัสดุประสงค์ รายละเอียดในการขอ
อนุญาตเข้าพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลในการวิจัย และขอความ
ร่วมมือในการทำวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้อาประเมินผลโดยใช้โปรแกรม
สำเร็จรูป SPSS โดยมีขั้นตอนการวิเคราะห์ ดังนี้

1) ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ เพศ สถานภาพ ระดับ
การศึกษา โรคประจำตัว ดัชนีมวลกาย ประจำตัว การผ่าตัด
การสูบบุหรี่ การดื่มแอลกอฮอล์ การออกกำลังกาย สถิติที่ใช้
คือ ความถี่ และร้อยละ

2) ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ อายุ ประสบการณ์ การ
ทำงาน รายได้ น้ำหนัก ส่วนสูง และระยะเวลาในการทำงาน
สถิติที่ใช้ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่ามัธยฐาน และค่า
พิสัย (ค่าต่ำสุด-ค่าสูงสุด)

3. ผลการวิจัย

3.1 ข้อมูลส่วนบุคคล

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 57.69 มีอายุ
50-59 ปี ร้อยละ 73.08 (อายุเฉลี่ย 50.17 ± 6.83 , น้อยที่สุด 34
ปี, มากที่สุด 62 ปี) สถานภาพ สมรสอยู่ด้วยกัน ร้อยละ 78.21
จบระดับการศึกษาประถมศึกษา ร้อยละ 66.67 ประสบการณ์
การทำงานน้อยกว่า หรือเท่ากับ 2 ปี ร้อยละ 60.26 ความถี่ใน
การสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืช 3-4 วัน/สัปดาห์ ร้อยละ 55.13
(ค่ามัธยฐาน 3.50, มากที่สุด 8 วัน/สัปดาห์, น้อยที่สุด 1 วัน/
สัปดาห์) ไม่มีโรคประจำตัว ร้อยละ 82.05 ประเภทของสารเคมี
กำจัดศัตรูพืชที่นิยมใช้ คือ สารเคมีโรคพืช ร้อยละ 85.90 และ
ส่วนใหญ่ได้รับการอบรมการป้องกันตนเองจากการสัมผัสสารเคมี
ร้อยละ 78.21 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของเกษตรกรตำบลหนองแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ (N=78)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	33	43.31
หญิง	45	57.69
อายุ (ปี)		
<49 ปี	15	19.23
50-59 ปี	57	73.08
60 ปีขึ้นไป	6	7.69
(\bar{X} = 50.17, S.D. = 6.83, min = 34.00 max = 62.00)		
สถานภาพ		
โสด	3	3.85
สมรส (อยู่ด้วยกัน)	61	78.21
หย่าร้าง	8	10.26
หม้าย	6	7.69
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	52	66.67
มัธยมศึกษาตอนต้น	23	29.49
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	1	1.28

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
อนุปริญญา/ปวส.	2	2.56
ประสบการณ์การทำงาน(ปี)		
≤2 ปี	47	60.26
3-4 ปี	24	30.77
>4 ปีขึ้นไป	7	8.97
(Median= 1.50, min = 1.00 max = 12.00)		1.50 (1:12)
ความถี่ในการสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืช (วัน/สัปดาห์)		
≤2	21	26.92
3-4	43	55.13
>4	14	17.95
(Median= 3.50, min = 1.00 max = 8.00)		
โรคประจำตัว		
ไม่มี	64	82.05
มี	14	17.95
โรคประจำตัว (N=14)		
โรคเบาหวาน	9	64.02
โรคความดัน	5	35.98
ประเภทของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่นิยมใช้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
สารพิษฆ่าแมลง	51	65.38
สารเคมีป้องกันโรคพืช	67	85.90
สารพิษกำจัดศัตรูพืช	51	65.38
ชนิดของสารเคมีกำจัดศัตรูพืช		
แอนทราโคล	48	61.54
ราวดีอัฟ	9	11.53
ไกลโฟเซต 48	11	14.10
หมาแดง	10	12.82
การอบรมการป้องกันตัวเองจากการสัมผัสสารเคมี		
ไม่เคย	18	21.79
เคย	60	78.21
หัวข้อในการอบรม (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
การใช้สารกำจัดศัตรูพืชอย่างถูกวิธี	61	78.21
ชนิดของสารกำจัดศัตรูพืช	55	70.51
โทษและอันตรายจากการสัมผัสสารเคมี	55	70.51

3.2 ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันตัวเองจากการสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในนาข้าวของเกษตรกรตำบลหนองแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ

เกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับการป้องกันตัวเองจากการสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในนาข้าวอยู่ในระดับสูง ร้อย

ละ 84.59 ดังแสดงในตารางที่ 2 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เรียงลำดับจากมากไปน้อยพบว่า เกษตรกรมีความรู้เกี่ยวกับการอ่านฉลาก คำแนะนำข้างขวดบรรจุสารเคมีทุกครั้งก่อนใช้งาน เพื่อความปลอดภัย และเมื่อร่างกายได้รับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเข้าสู่ร่างกายแบบเฉียบพลัน ทำให้มีอาการวิงเวียน

ศีรษะคลื่นไส้ อาเจียน มีผื่นแดง ปวดแสบปวดร้อนตามผิวหนัง ร้อยละ 100.00 รองลงมาคือ มีความรู้เรื่อง ขณะฉีดพ่น สารเคมีกำจัดศัตรูพืชต้องสวมใส่อุปกรณ์ป้องกันอันตรายส่วนบุคคลทุกครั้ง เช่น กางเกงขายาว เสื้อแขนยาว หน้ากากอนามัย ถุงมือ รองเท้าบูท เป็นต้น ร้อยละ 97.44 และการได้รับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเข้าสู่ร่างกายสะสมเป็นระยะเวลานาน อาจก่อให้เกิดมะเร็งได้ ร้อยละ 94.87 ตามลำดับ

3.3 ทักษะการป้องกันตนเองจากการสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในนาข้าวของเกษตรกรตำบลหนองแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ

เกษตรกรส่วนใหญ่มีทักษะการป้องกันตนเองจากการสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในนาข้าวอยู่ในระดับสูง ร้อยละ 100.00 ดังแสดงในตารางที่ 3 เมื่อพิจารณารายข้อเรียงลำดับจากมากไปน้อย พบว่า ข้อที่มีทัศนคติเห็นด้วยมากที่สุด ได้แก่ ก่อนฉีดพ่นสารเคมีควรสวมเครื่องแต่งกายให้รัดกุม ระหว่างฉีดพ่นสารเคมีควรยืนอยู่เหนือลมเพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้สารเคมีซึมเข้าสู่ร่างกาย ร้อยละ 98.72 รองลงมาคือ การใช้สารเคมีที่ไม่ถูกต้องก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพของผู้ใช้ ร้อยละ 94.87 และการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชทำให้สารเคมีตกค้างในแหล่งน้ำและดิน ร้อยละ 89.74 ตามลำดับ ในขณะที่ข้อที่มีทัศนคติไม่เห็นด้วยมากที่สุด ได้แก่ ในระหว่างฉีดพ่นสารเคมีหากหัวฉีดอุดตันสามารถใช้ปากเป่าได้ ร้อยละ 100.00 รองลงมา การผสมสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ถูกต้องควรใช้มือกวนเพื่อให้สารเคมีเข้ากันได้ดีขึ้น และเสื้อผ้าที่ใส่หลังฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชแล้วไม่จำเป็นต้องแยกซักให้ยุ่งยาก ร้อยละ 98.72 และสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ใช้เสร็จแล้วควรเก็บในหีบเก็บของและให้พ้นจากมือเด็ก ร้อยละ 97.00 ดังแสดงในตารางที่ 4

3.4 พฤติกรรมเกี่ยวกับการป้องกันตนเองจากการสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในนาข้าวของเกษตรกรตำบลหนองแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ

เกษตรกรส่วนใหญ่มีพฤติกรรมเกี่ยวกับการป้องกันตนเองขณะฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในนาข้าวอยู่ในระดับสูง ร้อยละ 96.15 ดังแสดงในตารางที่ 5 เมื่อพิจารณา รายข้อ พบว่า พฤติกรรมการปฏิบัติตัวก่อนการฉีดพ่นสารเคมี มีการปฏิบัติทุกครั้ง คือ การเข้าพื้นที่ศึกษาทิศทางลมก่อนการฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ร้อยละ 91.03 รองลงมาคือ การเลือกซื้อสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่มีฉลากถูกต้องมีเครื่องหมายแสดง ค่าเตือน ชื่อสารเคมี เลขทะเบียนวัตถุ ร้อยละ 73.08 และสารเคมีกำจัดศัตรูพืชใช้ไม่กวนในการผสมสารเคมี ร้อยละ 64.10 ตามลำดับ

พฤติกรรมการปฏิบัติตัวขณะฉีดพ่นสารเคมี พบว่า มีการปฏิบัติทุกครั้ง คือ หยุดใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในขณะที่ลมแรง ร้อยละ 96.15 รองลงมาคือ ขณะที่ทำการฉีดพ่นควรระมัดระวังไม่ให้ละอองสารเคมีปลิวเข้าหาตัว อาหาร น้ำดื่มและของใช้ที่อยู่ใกล้เคียง ร้อยละ 93.59 และหยุดใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในขณะที่ลมแรง และอยู่เหนือลมเสมอ ขณะฉีดพ่นสารเคมี ร้อยละ 92.31 ตามลำดับ

พฤติกรรมการปฏิบัติตัวหลังฉีดพ่นสารเคมี มีการปฏิบัติทุกครั้ง คือ เว้นระยะเก็บผัก ผลไม้ หลังฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชตามที่ฉลากกำหนดอย่างเคร่งครัด ร้อยละ 97.44 รองลงมาคือ เก็บเครื่องมืออุปกรณ์ในการพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชโดยล้างและเก็บแยกออกจากเครื่องใช้อื่นๆ ภายในบ้าน ร้อยละ 96.15 และหลังจากที่ผสมสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเสร็จแล้วล้างมือ ด้วยน้ำและสบู่ให้สะอาดทำความสะอาดเสื้อผ้าชุดที่สวมใส่ขณะฉีดพ่นกับเสื้อผ้าปกติโดยแยกซักต่างหาก ร้อยละ 88.46 ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 6

ตารางที่ 2 ระดับความรู้เกี่ยวกับการป้องกันตนเองจากการสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในนาข้าวของเกษตรกรตำบลหนองแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ (N=78)

ระดับความรู้	เกณฑ์ในการวัด	จำนวน	ร้อยละ
ระดับปานกลาง	9-11 คะแนน	12	15.41
ระดับสูง	12-15 คะแนน	66	84.59

ตารางที่ 3 ระดับทัศนคติเกี่ยวกับการป้องกันตนเองจากการสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในนาข้าวของเกษตรกรตำบลหนองแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ (N=78)

ระดับความรู้	เกณฑ์ในการวัด	จำนวน	ร้อยละ
ระดับสูง	คะแนนเฉลี่ย 2.34-3.00	78	100.00

ตารางที่ 4 ทัศนคติเกี่ยวกับการป้องกันตนเองจากการสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในนาข้าวของเกษตรกรตำบลหนองแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ (N=78)

ทัศนคติเกี่ยวกับการป้องกันตนเองจากการสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในนาข้าวของเกษตรกร	จำนวน (ร้อยละ)		
	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็นด้วย
1. สารเคมีกำจัดศัตรูพืชเป็นสารเคมีที่ต้องสัมผัสเป็นประจำจนเกิดความเคยชินจึงไม่มีผลกระทบต่อสุขภาพ	1 (1.28)	26 (33.34)	51 (65.38)
2. การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชเป็นเรื่องง่ายๆ ใครก็ใช้ได้	1 (1.28)	28 (35.90)	49 (62.82)
3. การผสมสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ถูกต้องควรใช้มือกวนเพื่อให้สารเคมีเข้ากันได้ดีขึ้น	0 (0.00)	1 (1.28)	77 (98.72)
4. ในระหว่างฉีดพ่นสารเคมีหากหัวฉีดอุดตันสามารถใช้ปากเป่าได้	0 (0.00)	0 (0.00)	78 (100.00)
5. ก่อนฉีดพ่นสารเคมีควรสวมเครื่องแต่งกายให้รัดกุมเพื่อป้องกันสารเคมีเข้าร่างกาย	77 (98.72)	1 (1.28)	0 (0.00)
6. ระหว่างฉีดพ่นสารเคมีควรยืนอยู่เหนือลมเพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้สารเคมีพัดเข้าสู่ร่างกาย	77 (98.72)	0 (0.00)	1 (1.28)
7. ระหว่างฉีดพ่นสารเคมีสามารถหยุดรับประทาน อาหาร สูบบุหรี่ได้โดยไม่ต้องเปลี่ยนเสื้อผ้าหรืออาบน้ำ	2 (2.56)	22 (28.21)	54 (69.23)
8. เสื้อผ้าที่ใส่หลังฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชแล้วไม่จำเป็นต้องแยกซักให้ยุ่งยาก	0 (0.00)	1 (1.28)	77 (98.72)
9. หลังจากใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชแล้วไม่ควรอาบน้ำทันที เพราะอาจจะทำให้ไม่สบาย	1 (1.28)	6 (7.69)	71 (91.03)
10. เสื้อผ้า หน้ากาก ถุงมือและแว่นตาเมื่อใช้แล้วไม่ต้องทำความสะอาดเพียงผึ่งให้แห้ง	3 (3.85)	19 (24.36)	56 (71.79)
11. สารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ใช้เสร็จแล้วควรเก็บในท้องถิ่นของและให้พ้นจากมือเด็ก	1 (1.28)	1 (1.28)	76 (97.44)
12. ภาชนะบรรจุสารเคมีที่ใช้หมดแล้วสามารถล้างนำไปใช้ประโยชน์ต่อได้	2 (2.56)	31 (39.74)	45 (57.69)
13. การใช้สารเคมีที่ไม่ถูกต้องก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพของผู้ใช้	74 (94.87)	4 (5.13)	0 (0.00)
14. การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชทำให้สารเคมีตกค้างในแหล่งน้ำและดิน	70 (89.74)	6 (7.70)	2 (2.56)
15. ถ้าให้ได้ผลผลิตที่ดีต้องฉีดพ่นสารเคมีในปริมาณที่มากต่อครั้ง	7 (8.97)	15 (19.23)	56 (71.79)

ตารางที่ 5 ระดับพฤติกรรมเกี่ยวกับการป้องกันตนเองจากการสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในนาข้าวของเกษตรกรตำบลหนองแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ (N=78)

ระดับพฤติกรรมในการป้องกันตนเอง	เกณฑ์ในการวัด	จำนวน	ร้อยละ
ระดับปานกลาง	คะแนนเฉลี่ย 1.66-2.33	3	3.84
ระดับสูง	คะแนนเฉลี่ย 2.34-3.00	75	96.15

ตารางที่ 6 พฤติกรรมเกี่ยวกับการป้องกันตัวเองจากการสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในนาข้าวของเกษตรกรตำบลหนองแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ (N=78)

พฤติกรรมเกี่ยวกับการป้องกันตัวเองจากการสัมผัสสารเคมี กำจัดศัตรูพืชในนาข้าวของเกษตรกร	ปฏิบัติทุกครั้ง	จำนวน (ร้อยละ)	
		ปฏิบัติบางครั้ง	ไม่ปฏิบัติเลย
การปฏิบัติตัวก่อนการฉีดพ่นสารเคมี			
1. การเลือกซื้อสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่มีฉลากถูกต้องมีเครื่องหมายแสดง คำเตือน ชื่อสารเคมี เลขทะเบียนวัตถุ	57 (73.08)	21 (26.92)	0 (0.00)
2. การอ่านฉลากจนเข้าใจคำแนะนำก่อนใช้ สารเคมีกำจัดศัตรูพืช	25 (32.05)	52 (66.67)	1 (1.28)
3. การผสมสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในปริมาณตามที่ฉลากระบุ	35 (44.87)	28 (35.90)	15 (19.23)
4. ตรวจจรรยาวัชของมือโดยเอาน้ำใส่แล้วบีบเบาๆ ก่อนนำไปใช้งาน	16 (20.51)	29 (37.18)	33 (42.31)
5. สารเคมีกำจัดศัตรูพืชใช้ไม่กวนในการผสมสารเคมี	50 (64.10)	27 (34.62)	1 (1.28)
6. การเข้าพื้นที่ศึกษาทิศทางลมก่อนการฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช	71 (91.03)	6 (7.69)	1 (1.28)
การปฏิบัติตัวขณะฉีดพ่นสารเคมี			
1. ขณะทำการฉีดพ่นควรระมัดระวังไม่ให้ละอองสารเคมีปลิวเข้าหาตัว อาหาร น้ำดื่มและของใช้ที่อยู่ใกล้เคียง	73 (93.59)	5 (6.41)	0 (0.00)
2. ใส่รองยางที่มีความสูงอย่างน้อยครึ่งน่องในขณะฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช	37 (47.44)	40 (51.28)	1 (1.28)
3. หยุดใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในขณะลมแรง	72 (92.31)	5 (6.41)	1 (1.28)
4. ไม่รับประทานอาหารหรือสูบบุหรี่ในขณะฉีดพ่นสารเคมี	47 (60.26)	31 (39.74)	0 (0.00)
5. การป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชโดยใส่เสื้อแขนยาว กางเกง ขายาว ผ้าปิดหน้า และสวมรองเท้ามีดัด	63 (80.77)	15 (19.23)	0 (0.00)
6. อยู่เหนือลมเสมอขณะฉีดพ่นสารเคมี	72 (92.31)	6 (7.69)	0 (0.00)
7. หยุดการฉีดพ่นสารเคมีทันทีเมื่อปรากฏอาการแพ้สารเคมี เช่น เวียนศีรษะ คลื่นไส้ แน่นหน้าอก เป็นต้น	75 (96.15)	3 (3.85)	0 (0.00)
8. ขณะทำการฉีดพ่นสารเคมีไม่มีผู้อื่นอยู่ในบริเวณที่ฉีดพ่นด้วย โดยเฉพาะเด็ก และสัตว์เลี้ยง	40 (51.28)	38 (48.72)	0 (0.00)
การปฏิบัติตัวหลังฉีดพ่นสารเคมี			
1. หลังจากผสมสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเสร็จแล้วล้างมือ ด้วยน้ำและสบู่ให้สะอาด	69 (88.46)	9 (11.54)	0 (0.00)
2. เก็บเครื่องมืออุปกรณ์ในการพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชโดยล้างและเก็บแยกออก จากเครื่องใช้อื่นๆ ภายในบ้าน	75 (96.15)	3 (3.85)	0 (0.00)
3. ทำความสะอาดเสื้อผ้าชุดที่สวมใส่ขณะฉีดพ่นกับ เสื้อผ้าปกติโดยแยกซัก ต่างหาก	69 (88.46)	9 (11.54)	0 (0.00)
4. หลังจากฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชแล้วอาบน้ำทำความสะอาดร่างกายทันที	46 (58.97)	32 (41.03)	0 (0.00)
5. เว้นระยะเก็บผัก ผลไม้ หลังฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชตามที่ฉลากกำหนด อย่างเคร่งครัด	76 (97.44)	2 (2.56)	0 (0.00)
6. มีป้ายประกาศเตือนห้ามเข้าบริเวณฉีดพ่นสารเคมี	9 (11.54)	13 (16.67)	56 (71.79)

4. อภิปรายผล

จากผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้อยู่ในระดับสูง ในเรื่องการอ่านฉลาก คำแนะนำข้างขวดบรรจุ

สารเคมีทุกครั้งก่อนใช้งาน เพื่อความปลอดภัย การรับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเข้าสู่ร่างกาย การฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชต้องสวมใส่อุปกรณ์ป้องกันอันตรายส่วนบุคคลทุกครั้ง รวมไปถึง

ถึงมีความรู้ในเรื่องการได้รับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเข้าสู่ร่างกาย สะสมเป็นระยะเวลาอันยาวนาน อาจก่อให้เกิดมะเร็งได้ ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ประชากรส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 66.67 สามารถอ่านออกเขียนได้ และมีประสบการณ์ในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช เป็นระยะเวลาเฉลี่ย 1-4 ปี จึงทำให้เกษตรกรมีความรู้ในระดับสูง สอดคล้องกับการศึกษาของพิมพ์ลดา ภิรมย์จิตร และสุชาติา ภัยหลีกส์⁽⁷⁾ ที่ได้ศึกษาความรู้และพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร บ้านนาเหล่า อำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู พบว่าเกษตรกรมีความรู้ในระดับสูง ร้อยละ 84.03 เนื่องจากเกษตรกรมีความรู้การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ถูกต้อง จึงทำให้ไม่เกิดผลกระทบต่อสุขภาพร่างกายและยังสอดคล้องกับการศึกษาของสนาน ผดุงศิลป์⁽⁸⁾ ที่ได้ทำการศึกษาคำถามและพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร ตำบลวังสรรพรส อำเภอลำดวน โดยภาพรวมเกษตรกรมีความรู้ในระดับสูง ซึ่งมีระดับความรู้เกี่ยวกับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชมาก คิดเป็นร้อยละ 65.25 ระดับความรู้เกี่ยวกับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 33.62 และระดับความรู้เกี่ยวกับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชน้อย คิดเป็นร้อยละ 1.13 จากผลการศึกษาพบว่าเกษตรกรตอบคำถามได้ถูกต้องน้อยที่สุดคือ ข้อ 13 ควรอาบน้ำชำระร่างกายทันที หลังทำการฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ร้อยละ 56.41 และ ข้อ 3 การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชเป็นเวลานาน ทำให้แมลงดื้อยา ร้อยละ 57.69 อธิบายได้ว่าเกษตรกรยังขาดความรู้ เนื่องจากมีเกษตรกรจำนวน 18 คน คิดเป็น ร้อยละ 21.79 ที่ไม่เคยได้รับการฝึกอบรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช จึงอาจทำให้ยังมีความรู้ ความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับการปฏิบัติตัวหลังการฉีดพ่นสารเคมี และเรื่องของการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชเป็นเวลานานจะมีผลทำให้แมลงดื้อยา

จากผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีทัศนคติเกี่ยวกับการป้องกันตัวเองจากการสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในนาข้าวอยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะในเรื่องของการฉีดพ่นสารเคมีควรสวมเครื่องแต่งกายให้รัดกุม ระหว่างฉีดพ่นสารเคมีควรยืนอยู่เหนือลม เพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้สารเคมีพัดเข้าสู่ร่างกาย สอดคล้องกับ

การศึกษาของจากรวรรณ ไตรทิพย์สมบัติ และคณะ⁽⁹⁾ ที่ได้ศึกษาความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร บ้านห้วยสามขา ตำบลทัพ อำเภอนาทอง จังหวัดนครราชสีมา พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีทัศนคติเกี่ยวกับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชอยู่ในระดับสูง และยังสอดคล้องกับการศึกษาของ Abdollahzadeh et al.⁽¹⁰⁾ ที่ศึกษาทัศนคติของผู้ผลิตข้าวในประเทศอิหร่านที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกใช้ทางเลือกอื่นๆ เพื่อการจัดการศัตรูพืชแทนการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช พบว่าอัตราการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่สูงมีความเกี่ยวข้องเกี่ยวกับทัศนคติเชิงบวกของผู้ผลิต อย่างไรก็ตามเกษตรกรบางส่วนร้อยละ 42.31 ยังมีทัศนคติที่ไม่ถูกต้องหรือไม่แน่ใจเกี่ยวกับการใช้ภาชนะบรรจุสารเคมีที่ใช้หมดแล้วสามารถล้างและนำไปใช้ประโยชน์ต่อได้ ซึ่งบรรจุภัณฑ์เหล่านี้จัดอยู่ในประเภทขยะอันตรายไม่ควรนำกลับมาใช้ต่อ เพราะสารเหล่านี้สามารถเข้าสู่ร่างกายได้ทางผิวหนัง ทางการหายใจ หรือแม้แต่ทางการกินหรือกลืนเมื่อเรารับประทานอาหารที่มีสารปนเปื้อนเข้าไป ดังนั้นควรมีการกำจัดภาชนะบรรจุสารกำจัดศัตรูพืชอย่างถูกวิธี⁽¹¹⁾ รองลงมาคือเกษตรกรร้อยละ 37.18 และ ร้อยละ 34.62 มีทัศนคติที่ไม่ถูกต้องและไม่แน่ใจเกี่ยวกับข้อมูลการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืที่เป็นเรื่องง่าย ๆ ใครๆ ก็ใช้ได้ และเป็นสารเคมีที่ต้องสัมผัสเป็นประจำจนเกิดความเคยชินจึงไม่มีผลกระทบต่อสุขภาพ ซึ่งแท้จริงแล้วสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเมื่อสัมผัสประจำและเป็นระยะเวลาอันยาวนานสามารถสะสมในร่างกายโดยอาการพิษจากการได้รับสารเคมีกำจัดศัตรูพืช มี 2 แบบ คือ แบบเฉียบพลันและเรื้อรัง ซึ่งพิษแบบเฉียบพลัน ได้แก่ ปวดศีรษะ มึนงง คลื่นไส้ อาเจียน เจ็บหน้าอก ปวดกล้ามเนื้อ ท้องร่วง เป็นตะคริว หายใจติดขัดหรือ มองเห็นไม่ชัดเจน ส่วนพิษแบบเรื้อรังจะแสดงผลช้าใช้ระยะเวลาอันยาวนานเป็นเดือนหรือเป็นปี ได้แก่ การเกิดโรคมะเร็ง⁽¹²⁾

จากผลการศึกษาพบว่า พฤติกรรมเกี่ยวกับการป้องกันตัวเองจากการสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในนาข้าวของเกษตรกรอยู่ในระดับสูง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของพิมพ์พร ทองเมือง และยุทธนา สุดเจริญ⁽¹³⁾ ที่ทำการศึกษากิจกรรมการใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร จังหวัด

สมุทรสงคราม พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีพฤติกรรมขณะใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชอยู่ในระดับดี มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.95 (S.D.=0.39) และยังคงคล้องกับการศึกษาของวีราภรณ์ สุวรรณและคณะ⁽¹⁴⁾ ได้ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการป้องกันตนเองจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรทำสวนมะลิ ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พบว่าเกษตรกรมีพฤติกรรมป้องกันตนเองจากการปฏิบัติงานกับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในระดับสูง ร้อยละ 58.7 และมีการป้องกันตนเอง ร้อยละ 56.0 โดยสวมใส่อุปกรณ์ป้องกันอันตรายส่วนบุคคล เช่น เสื้อแขนยาว รองเท้าบูท หมวก และถุงมือยาง/พลาสติก

อย่างไรก็ตาม เกษตรกรยังมีพฤติกรรมบางอย่างที่ไม่เหมาะสม โดยเฉพาะการปฏิบัติตัวก่อนการฉีดพ่นสารเคมี ในเรื่อง การตรวจจรรยาของถุงมือก่อนนำไปใช้งาน การผสมสารเคมีในปริมาณตามที่ระบุในฉลาก การอ่านฉลากคำแนะนำจนเข้าใจก่อนใช้ การใช้ไม้กวาดในการผสมสารเคมีกำจัดศัตรูพืช และการใส่รองเท้าบูทที่มีความสูงอย่างน้อยครึ่งน่อง พฤติกรรมในขณะฉีดพ่นสารเคมี ได้แก่ การไม่รับประทานอาหารหรือสูบบุหรี่ในขณะฉีดพ่นสารเคมี ขณะฉีดพ่นสารเคมีไม่มีผู้อยู่ในบริเวณที่ฉีดพ่นด้วย นอกจากนี้หลังจากฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชแล้วต้องอาบน้ำทำความสะอาดร่างกายทันที พบว่าเกินครึ่งหนึ่งของเกษตรกรไม่ปฏิบัติเลย และปฏิบัติบ้างในบางครั้ง ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาที่ผ่านมา⁽¹⁵⁾ อธิบายได้ว่า ยังมีเกษตรกรบางส่วนที่มีความรู้แต่ไม่ตระหนักหรือเป็นความเคยชินต่อพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ส่วนสาเหตุของการไม่ใส่รองเท้าบูทที่มีความสูงอย่างน้อยครึ่งน่องในขณะฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช คือไม่มีความสะดวกในการใช้ อึดอัด และรำคาญ ดังนั้นในงานวิจัยครั้งต่อไปควรจะเพิ่มการศึกษาปัญหาสุขภาพของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในนาข้าว และศึกษาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในนาข้าวควบคู่กันไปด้วย

5. สรุปผลการศึกษา

เกษตรกรตำบลหนองแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ ส่วนใหญ่มีความรู้เกี่ยวกับการป้องกันตนเองจากการสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืชอยู่ในระดับสูง มีทัศนคติเกี่ยวกับการป้องกันตนเองจากการสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในนาข้าวในระดับสูง และมีพฤติกรรมเกี่ยวกับการป้องกันตนเองจากการสัมผัสสารเคมีในนาข้าวในระดับสูง อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพบว่ายังมีเกษตรกรบางส่วนที่มีความรู้แต่ไม่ตระหนักหรือละเลยต่อผลกระทบต่อสุขภาพหรือสิ่งแวดล้อมที่อาจจะเกิดจากพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในการสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ดังนั้น จึงควรเสนอแนะให้หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าไปดูแล ให้ความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชแก่เกษตรกรผู้ปลูกข้าวเป็นระยะๆ โดยเฉพาะในเรื่องพฤติกรรมกรอาบน้ำชำระร่างกายทันทีหลังทำการฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชเป็นเวลานานทำให้แมลงตื้อยา รวมถึงการผสมสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในปริมาณที่ฉลากแนะนำเพื่อกระตุ้นให้เกษตรกรตระหนักถึงอันตรายจากการใช้สารเคมีในการป้องกันกำจัดศัตรูพืชมากขึ้น รวมทั้งเฝ้าระวังสุขภาพของเกษตรกร และควรมีการพัฒนาการฝึกอบรมให้มีกิจกรรมที่เน้นและส่งเสริมการปฏิบัติด้วยรูปแบบที่หลากหลายกว่าการบอกให้รับรู้เพียงอย่างเดียว

6. กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ สำนักงานเกษตรอำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ และองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษรวมถึงเจ้าหน้าที่ทุกท่านที่อนุเคราะห์ให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการศึกษา ขอขอบคุณอาสาสมัครเกษตรกรตำบลหนองแก้ว ที่ให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ในการศึกษานี้

7. เอกสารอ้างอิง

1. สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. ภาวะเศรษฐกิจการเกษตร [online]. แหล่งข้อมูล: <http://www.oae.go.th/view/1/รายละเอียดภาวะเศรษฐกิจการเกษตร/25343/TH-TH>. [เข้าถึงเมื่อ 7 ตุลาคม 2563].
2. สำนักควบคุมพืช และวัสดุการเกษตร. การนำเข้าสารเคมีทางการเกษตรของไทย [online]. แหล่งข้อมูล: <http://www.doa.go.th>. [เข้าถึงเมื่อ 22 ตุลาคม 2562].
3. ชนิกันต์ คุ่มนง, สุดารัตน์ พิมพ์เสน. พฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรตำบลจอมทอง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก. วารสารราชภัฏเพชรบูรณ์ 2557; 16(1): 56-67.
4. สำนักงานเกษตรตำบลหนองแก้ว. สถิติการใช้สารเคมีในการทำงานข้าวของเกษตรกรตำบลหนองแก้ว [ไม่ได้ตีพิมพ์]. ขอข้อมูลเมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2562.
5. Bloom BS, Hastings JT, Madaus GF. Handbook on formative and summative evaluation of student learning. 1st ed. New York: McGraw-Hill; 1971. 923.
6. Best JW, Kahn JV. Research in Education. Research in education. 9th ed. Boston: Allyn and Bacon; 2003. 498.
7. พิมพ์ลดา ภิรมย์จิตร, สุชาดา ภัยหลีกถี่. ความรู้และพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร บ้านนาเหล่า อำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู. วารสารการพัฒนาสุขภาพชุมชน มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2557; 2(3): 299-309.
8. สนาน ผดุงศิลป์. ความรู้และพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร ตำบลวังสรรพรส อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี [วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน]. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา; 2556.
9. จารุวรรณ ไตรทิพย์สมบัติ, เพลินพิศ จั๊กกลาง, สุวิมล บุญเกิด, อัญชลี อาบสุวรรณ. ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร บ้านห้วยสามขา ตำบลทัพ อำเภอดงหลวง จังหวัดนครราชสีมา. ศรีนครินทร์เวชสาร 2556; 9(5): 429-434.
10. Abdollahzadeha G, Sharifzadeha MS, Damalas CA. Perception of the Beneficial and Harmful Effects of Pesticides among Iranian Rice Farmers Influence the Adoption of Biological Control. Crop Protection 2015; 75(1): 124-131.
11. กรมควบคุมมลพิษ. วัตถุอันตรายทางการเกษตรหรือสารป้องกันกำจัดศัตรูพืชและสัตว์ [online]. แหล่งข้อมูล: http://www.pcd.go.th/info_serv/haz_chemicals_use.html. [เข้าถึงเมื่อ 10 สิงหาคม 2563].
12. กองโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. ผลกระทบต่อสุขภาพจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช [online]. แหล่งข้อมูล: <http://envocc.ddc.moph.go.th/contents/view/106>. [เข้าถึงเมื่อ 10 สิงหาคม 2563].
13. พิมพ์พร ทองเมือง, ยุทธนา สุดเจริญ. พฤติกรรมการใช้สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร จังหวัดสมุทรสงคราม. กลุ่มวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ในการประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 6 2558; 2(3): 371-381.
14. วีราษฏร์ สุวรรณ, สุนิสา ชายเกลี้ยง, พรนภา ศุกรเวทย์ศิริ. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการป้องกันตนเองจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรทำสวนมะลิ ตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. วารสารวิจัยสาธารณสุขศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2556; 6(2): 24-33.
15. ยูพา ถาวรพิทักษ์, กิ่งแก้ว เกษโกวิท, วิทัศน์ จันทร์โพธิ์ศรี, ประเสริฐ ถาวรสถิตย์. การรับรู้อันตรายและการปฏิบัติตนเพื่อป้องกันอันตรายจากสารยาฆ่าแมลงในดอกมะลิและดอกพุดของชาวบ้านตำบลศิลา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. ศรีนครินทร์เวชสาร 2553; 25(4): 317-322.